

Алла Григорівна ІВАЩЕНКО

к.е.н., доцент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6297-4183>

e-mail: algriv3@gmail.com

Тетяна Борисівна ГОРОДЕЦЬКА

к.е.н., доцент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5091-380X>

e-mail: gorodetskayaa85@gmail.com

Софія Олександрівна МЕЛЕШКЕВИЧ

студентка, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-0137>

e-mail: meleshkevich_2020@ukr.net

ОГЛЯД СУЧАСНОГО СТАНУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті надано теоретичні засади особливостей процесу споживчого кредитування в комерційних банках – визначено економічну суть споживчого кредиту, його об'єкти, інструменти, строки надання, етапи здійснення, призначення та механізми погашення кредитної заборгованості, а також основні ризики споживчого кредитування, на які наражаються банки. Надано огляд сучасного стану та розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. Проведено аналіз динаміки активів та кредитного портфеля банків України, а саме аналіз кредитів фізичних осіб та аналіз обсягу та частки споживчих кредитів у складі загальної суми кредитів фізичних осіб, у складі кредитного портфеля та активів банків у 2015–2021 рр. Досліджено особливості формування роздрібного кредитного портфеля українських банків та окреслено напрями вдосконалення рівня організаційно-економічного забезпечення споживчого кредитування банків України.

Ключові слова: споживчий кредит, кредитний ризик, кредитний портфель, непрацюючі кредити (NPL), процентні ставки, ануїтет

ВСТУП

Необхідною умовою забезпечення стабільності банківської системи є розвиток банківського кредитування. Постійна зміна умов на ринку банківських послуг та відкритість зовнішньому середовищу вимагають від банків постійного пошуку ринків та механізмів кредитування, зокрема споживчого кредиту. Саме від розвитку споживчого кредитування залежить формування та підвищення платоспроможного попиту населення, а відтак, і розвиток економіки загалом. Тому активація довгострокового, доступного для позичальників банківського кредитування є одним із найважливіших завдань стратегічного розвитку України.

За останні роки саме у секторі споживчого кредитування намітилась тенденція росту, що, з одного боку, стало певним індикатором активізації кредитної діяльності банків, але, з іншого, стрімке зростання обсягів кредитування фізичних осіб призвело до зростання проблемної заборгованості та, як результат, до збитковості діяльності окремих банків. Тому існує об'єктивна необхідність підвищення рівня організаційно-економічного забезпечення споживчого кредитування банків України з метою уникнення кредитного ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вагомий внесок у дослідження розвитку споживчого кредитування в Україні зробили такі провідні вітчизняні науковці, як М. Алексеєнко, О. Васюренко, О. Вовчак, О. Дзюблюк, С. Єгоричева, А. Єпіфанов, І. Івасів, О. Комісарчик, О. Купрієнко, М. Крупка, І. Лютій, В. Міщенко, А. Мороз, Л. Примостка, М. Савлук та ін.

Віддаючи належне їх значному внеску у вивченні заданої проблематики, слід зазначити, що існує потреба: у подальшому вдосконаленні організаційно-економічного забезпечення споживчого кредитування та інституційних засад управління споживчими ризиками; в обґрунтуванні ефективності використання окремих методів та інструментів; в оцінюванні кредитоспроможності позичальників та механізмів роботи з проблемною заборгованістю; в аналізі сучасного стану споживчого кредитування у вітчизняному банківському секторі як найбільш прибуткового сегменту банківського бізнесу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У написанні статті використано загальноприйняті наукові методи дослідження, а саме: *структурно-логічний* (у побудові структури роботи); *абстрактно-логічний* (в аналізі наукової літератури, теоретичного узагальнення, формуванні висновків про сутність споживчого кредиту, його впливу на соціально-економічну сферу); *декомпозиції* (для розкриття мети дослідження й постановки завдань); *системного підходу* (для обґрунтування висновків і пропозицій стосовно вдосконалення операцій із надання споживчих кредитів у банках, підвищення їх ефективності й зниження ризикованості); *фінансово-економічний аналіз* (в оцінюванні основних показників кредитної діяльності банків) *метод порівняльного аналізу* (для оцінювання кредитної діяльності банків України на ринку роздрібних банківських послуг); *метод групування та узагальнення економічних показників* (для дослідження динаміки кредитного портфеля банків); *табличний метод* (для

подання результатів дослідження).

МЕТА статті – систематизації теоретичних основ та практичних механізмів організаційно-економічного забезпечення споживчого кредитування банків України. Дослідження особливостей сучасного розвитку банківського споживчого кредитування в Україні, аналіз роздрібного кредитного портфеля українських банків, а також обґрунтування напрямів підвищення ефективності системи кредитування фізичних осіб на споживчі цілі.

РЕЗУЛЬТАТИ

Закон про споживче кредитування набув чинності 10 червня 2017 р. Закон покликаний побудувати комплексну систему регулювання ринку споживчого кредитування з метою забезпечення захисту прав позичальників. Цьому мало сприяти встановлення вимог з надання кредитодавцем переддоговірної інформації про умови кредитування (паспорт споживчого кредиту), зазначення у рекламі, переддоговірній інформації та договорах реальної річної процентної ставки, обов'язковості оцінювання кредитоспроможності позичальника тощо [6].

Поява Закону про споживче кредитування практично збіглася у часі з відновленням кредитної активності після фінансової кризи у 2013–2014 рр. Протягом 2017–2019 рр. обсяг банківських споживчих кредитів збільшився на 71 % (зокрема, у національній валюті – на 144 %). У 2020 р. внаслідок запровадження карантину, різкого падіння споживчих настроїв та посилення банками жорсткості стандартів кредитування відбувся злам вищезазначеної тенденції: обсяг банківських споживчих кредитів за підсумками року скоротився на 1,7 % (у національній валюті – на 0,5 %) [6].

З початку 2021 р., незважаючи на продовження карантинних обмежень, відбулося поживлення кредитної активності, і за підсумками I-ого півріччя 2021 р. залишки за споживчими кредитами, виданими банками України, зросли на 11 %. За останніми оцінками НБУ якість роздрібного кредитного портфеля банків України та боргове навантаження населення залишаються на прийнятному рівні [6].

Отже, банки швидко пристосувалися до карантинних умов роботи й нарощують кредитування у роздрібному сегменті, тобто кредитування фізичних осіб, яке активно зростає вже більше трьох останніх років. Так, обсяг кредитів фізичних осіб банків України склав у 2019–2021 рр.: 206,7 – 199,6 – 230,1 млрд грн, а обсяг споживчих кредитів банків України у складі загальної суми кредитів фізичним особам, склав у 2019–2021 рр.: 173,7 – 170,7 – 189,5 млрд. грн. відповідно за роками, та вийшов за обсягом на рівень найбільшого кредитування споживачів, який був у 2008 р. (186,1 млрд грн), за період з 2008 до 2021 рр. (табл. 1; 2).

Частка кредитів фізичних осіб у загальному кредитному портфелі банків України у 2019–2021 рр. становила 20,0 % – 20,7 % – 22,2 %, відповідно за роками. Загалом це сталося за рахунок зростання споживчих кредитів, частка яких у складі загальної суми кредитів фізичним особам склала у 2019–2021 рр.: 84,0 % – 85,5 % – 82,4 % відповідно за роками.

Стосовно же частки споживчих кредитів банків України у кредитному портфелі банків та в їх активах

у 2019–2021 рр., то вона становила 16,8 % – 17,7 % – 18,3 % та 11,6 % – 9,4 % – 9,8 % відповідно за роками (табл. 2).

Так, аналіз структури роздрібного кредитного портфеля українських банків засвідчив домінування в ньому споживчих кредитів. Однак, варто зазначити, що у структурі роздрібного кредитного портфеля банків (кредитного портфеля фізичним особам) іпотечні кредити (це кредити населенню на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, які згідно із класифікацією НБУ не включають до споживчих кредитів) протягом усього періоду не перевищували 20,0 %. Така ситуація вказує на те, що зараз українські банки більшою мірою готові надавати дороговартісні короткострокові та карткові кредити. Тоді як якість роздрібного кредитного портфеля банків значною мірою визначається наявністю стійкої тенденції до зростання довгострокового кредитування, що б свідчило про можливість банків формувати відповідну ресурсну базу, а також можливості фізичних осіб погашати такі позики [5].

Оскільки споживчий кредит є одним із ключових видів банківського кредиту та входить до складу важливих активних операцій комерційних банків, то його нарощування не могло не позначитись на прибутковості БСУ за останні роки. На сьогодні український банківський сектор є добре капіталізованим та високоприбутковим (чистий прибуток БСУ у 2020 р. склав 43,1 млрд грн, а на 01.10.2021 р. – 51,4 млрд грн) (табл. 3).

Отже, за останні роки саме сектор споживчого кредитування показував позитивну динаміку, що, з одного боку, стало певним індикатором активізації кредитної діяльності банків, але, з іншого – стрімке зростання обсягів кредитування фізичних осіб призвело до зростання проблемної заборгованості та, як результат, – до розбалансування діяльності окремих банків. Так, частка непрацюючих кредитів (NPL) у кредитному портфелі банків України на кінець 2019–2021 рр. склала: 48,9 % – 41,0 % – 33,3 %, що дорівнює 530,8 – 395,1 – 344,8 млрд грн, відповідно за роками (табл. 2; 3).

Аналіз сучасних процесів управління ризиками споживчого кредитування в банках України свідчить, що його рівень ще залишається низьким. Найбільш поширеним методом мінімізації ризику є завищення процентної ставки або встановлення різних видів доплат, внаслідок чого ризики споживчого кредитування перекладаються на відповідальних позичальників. Через це ризики посилюють загрози стійкості банків і банківської системи загалом.

Так, дані НБУ стосовно вартості кредитів для населення свідчать про те, що протягом аналізованого періоду найдорожчими були кредити готівкою, відсоткова ставка за якими складала в середньому 79,3 % річних. Відсоткова ставка за картковими кредитами в середньому становила 60,5 % річних.

Високі значення кредитних ставок пояснюються високими ризиками цих видів кредитування, адже такі позики надаються без забезпечення та гарантій.

Процентні ставки за кредитами у банківській системі України (БСУ) на 01.10.21 наведено у табл. 4.

Таблиця 1 – Обсяг споживчих кредитів банків в Україні у 2006–2021 рр., залишок на кінець періоду, млрд грн [6].

Показник / рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяг споживчих кредитів банків в Україні, усього, зокрема	186,1	137,1	123,0	126,2	125,0	137,3	135,1	104,9	101,6	122,0	151,6	173,7	170,7	189,5
– споживчі кредити у національній валюті	66,7	52,2	52,5	71,1	85,4	108,2	95,8	66,7	64,9	93,4	125,4	158,3	157,6	178,4
– споживчі кредити в іноземній валюті (за курсом НБУ)	119,4	84,9	70,5	55,1	39,6	29,1	39,3	38,2	36,7	28,6	26,2	15,4	13,1	11,1

Таблиця 2 – Динаміка активів і кредитного портфеля банків України у 2015-2021 рр. (на кінець року, млрд грн)

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Темп приросту до базового року, %	2020 р. (станом на 01.09)	2020 р.	2021 р. (станом на 01.10)
Активи банків, млрд грн	1 254,4	1 256,3	1 333,8	1 359,7	1 493,3	19,1	1 651,6	1 822,8	1 931,9
Кредитний портфель банків, млрд грн	1 009,7	1 005,9	1 036,7	1 118,9	1 033,4	2,3	1 062,8	963,7	1 035,4
Частка кредитного портфелю банків (кредитів) в їх активах, % (за нормативом 65%)	80,5	80,1	77,7	82,3	69,2	–	64,3	52,9	53,6
Непрацюючі кредити (NPL) у кредитному портфелі банків, млрд грн	370,2	407,7	595,0	630,8	530,8	43,4	575,4	395,1	344,8
Частка непрацюючих кредитів (NPL) у кредитному портфелі банків, % (за нормативом 30%)	36,7	32,5	54,5	52,9	48,4	–	48,9	41,0	33,3
Кредити суб'єктам господарювання, млрд грн	830,6	847,1	864,4	919,1	821,9	–1,0	839,9	752,5	785,0
Частка кредитів суб'єктам господарювання у кредитному портфелі банків, %	82,3	84,2	83,4	82,1	79,5	–	79,0	78,1	75,8
Кредити фізичним особам, млрд грн	175,7	157,4	170,8	196,9	206,7	17,6	217,4	199,6	230,1
Частка кредитів фізичних осіб у кредитному портфелі банків, %	17,4	15,6	16,5	17,6	20,0	–	20,4	20,7	22,2
Обсяг споживчих кредитів банків України в складі загальної суми кредитів фізичним особам, млрд грн	104,9	101,6	122,0	151,6	173,7	65,6	–	170,7	189,5
Частка споживчих кредитів банків України в складі загальної суми кредитів фізичних осіб, %	59,7	64,5	71,4	76,9	84,0	–	–	85,5	82,4
Частка споживчих кредитів банків України у кредитному портфелі банків, %	10,4	10,1	11,8	13,5	16,8	–	–	17,7	18,3
Частка споживчих кредитів банків України в активах банків, %	8,4	8,1	9,1	11,1	11,6	–	–	9,4	9,8

Таблиця 3 – Сукупні дані по банківській системі України (БСУ) (сумарні показники у всіх українських комерційних банках, включаючи банки, що знаходяться у державній власності), млн грн [1]

№	Назва показника	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	01.10.2021
1.	Кількість діючих банків, з них: з іноземним капіталом, зокрема зі 100% іноземним капіталом	82 38 18	77 37 77	75 35 23	74 33 23	71 33 23
2.	АКТИВИ	1 333 831	1 359 703	1 494 460	1 822 814	1 931 916
	Активи в іноземній валюті	506 883	494 623	491 855	585 349	590 787
	Загальні активи (не скориг. на резерви за активними операціями), з них: нерезиденти	1 839 958 172 675	1 910 614 175 197	1 982 628 222 018	2 209 287 –	2 261 692 –
	Загальні активи (не скориг. на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	755 191	778 773	717 422	745 788	702 478
	Готівкові кошти	44 099	46 941	56 878	73 348	74 268
	Банківські метали	344	344	369	572	395
	Кошти в НБУ	37 357	35 549	76 126	2 002	5 2103
	Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	96 280	86 748	118 221	176 041	203 285
	Строкові вклади в інших банках та кредити надані іншим банкам	28 350	33 699	34 995	2 037	61 300

1	2	3	4	5	6	7
	Кредити надані клієнтам,	1 036 745	1 118 860	1 033 539	963 664	1 035 359
	з них:					
	кредити, що надані органам державної влади	1 517	2 865	4 724	11 545	20 109
3.	кредити, що надані суб'єктам господарювання	864 412	919 071	822 020	752 503	785 030
	кредити, що надані фізичним особам	170 774	196 859	206 761	199 556	230 109
	кредити, що надані небанківським фінансовим установам	42	66	33	60	112
3.1	Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	425 803	480 615	538 943	791 345	717 894
3.2	Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів, які обліковуються на позабалансових рахунках)	511 062	556 445	492 069	375 459	332 789
	ПАСИВИ	1 333 831	1 359 703	1 494 460	1 822 814	1 931 916
	Капітал	161 108	154 960	200 854	210 640	230 542
	з нього: статутний капітал	495 377	465 532	470 712	479 932	481 975
	Зобов'язання банків	1 172 723	1 204 743	1 293 606	1 612 174	1 701 374
	Зобов'язання банків в іноземній валюті	613 681	587 940	568 561	647 002	625 322
4.	Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	50 240	42 178	23 912	–	–
	Кошти суб'єктів господарювання	403 955	406 367	498 156	646 491	688 274
	Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	478 100	508 457	552 592	682 029	688 453
	Кошти небанківських фінансових установ	22 907	23 794	26 885	34 704	40 871
5.	Рентабельність активів, %	-1,93	1,69	4,72	2,54	3,67
6.	Рентабельність капіталу, %	-15,84	1,69	4,72	19,97	32,08
7.	Частка простроченої (проблемної) заборгованості – непрацюючі кредити (NPL) у кредитному портфелі банків, % (за нормативом 30 %)	54,5	52,9	48,4	41,0	33,3
8.	Чистий прибуток (збиток)	-24 400,0	8 300,0	59 600,0	41 300,0	51 400,0

Таблиця 4 – Процентні ставки за кредитами по БСУ, % річних [1]

Показник	Лютий 2021 р.	Березень-вересень 2021 р.	Зміна, %
Процентні ставки за новими кредитами (без урахування овердрафту), з них:	11,0	11,1	0,1
– корпоративний сектор	7,7	7,8	0,2
у національній валюті	8,2	8,3	0,2
в іноземній валюті	4,3	4,3	0,0
– домашнє господарство (крім фізичних осіб-підприємців)	34,7	34,4	-0,2
у національній валюті	34,7	34,4	-0,2
в іноземній валюті	6,4	6,2	-0,2

Проведений аналіз сучасного стану споживчого кредитування у БСУ показав, що існує об'єктивна необхідність систематизації теоретичних основ та практичних механізмів управління споживчими кредитами банків, адже подальший розвиток споживчого кредитування значною мірою залежить від рівня та якості управління ризиками, на які наражаються банки у процесі здійснення цього виду діяльності.

Отже, споживчий кредит надається банками та небанківськими фінансово-кредитними установами фізичній особі-резиденту України переважно у національній валюті (можливо, і в розрізі валют) з урахуванням її кредитоспроможності з метою придбання споживчих товарів (робіт, послуг), що використовуються для невиробничих потреб на умовах повернення, строковості та платності.

Об'єктом споживчого кредитування може бути практично кожний предмет споживання (товар або послуга). Кредитують купівлю побутової та оргтехніки, автомо-

білів, оплату навчання, відпочинку, лікування тощо.

Згідно з класифікацією НБУ споживчі кредити не включають кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості.

За даними українських банків для кредитування на поточні потреби вони застосовують *три основні інструменти споживчого кредитування: кредитні картки* (включно з овердрафтами), *кеши-кредити* (передбачають одноразову видачу банком визначеної договором суми кредиту в готівковій або безготівковій формі) та *кредити на придбання товарів* (зазвичай це купівля побутової техніки). Кредити банків України на поточні потреби становлять 70 % від їх роздрібного портфеля (з них 80 % – кредити на придбання товарів, 20 % – карткові кредити), 20 % від роздрібного портфеля банків – це кредити на придбання нерухомості, а 7 % від роздрібного портфеля банків – це автокредити та 3 % – на інші цілі.

Встановлено, що ефективність споживчих кредитів значно залежить від їх строковості. Найбільш ефек-

тивними з них є короткострокові позики до одного року, а ефективний термін довгострокових кредитів складає три роки. Надання надто довгих кредитів із терміном більше трьох років створює ризик зниження ефективності банківської діяльності під час припинення зростання обсягів споживчих кредитів.

Серед етапів здійснення кредитування фізичних осіб виокремлюють:

- розгляд заявки клієнта на отримання позики;
- оцінювання кредитоспроможності фізичної особи та вивчення можливих ризиків. Для оцінювання кредитоспроможності фізичних осіб банками використовуються наступні методики: скорингові моделі; визначення коефіцієнта платоспроможності; андеррайтинг; оцінювання кредитної історії.

Зазвичай вивчення кредитоспроможності індивідуальних позичальників здійснюється за бальною системою оцінювання надійності клієнтів:

- визначення основних параметрів позички та підготовка до складання кредитного договору;
- проведення переговорів із позичальником і підписання кредитного договору;
- контроль за цільовим використанням об'єкта кредитування;
- виплата кредиту разом із відсотками й закриття справи про кредитування.

Клієнт у разі неспроможності сплати боргу у визначений термін має право на пролонгацію кредитної угоди.

Отже, вдала кредитна політика комерційного банку у сфері споживчого кредитування багато в чому визначається рівнем організаційно-економічного забезпечення споживчого кредитування, що являє собою систему дій, організаційно-економічних прийомів, методів управління та інструментів впливу, за допомогою яких вводиться у дію процес споживчого кредитування:

- організація процесу споживчого кредитування;
- оцінювання кредитоспроможності позичальників;
- управління споживчим кредитним портфелем;
- управління ризиками банківського споживчого кредитування;
- класифікація споживчих кредитів і формування резервів покриття можливих втрат за проблемними споживчими позиками;
- механізм роботи з проблемною заборгованістю за споживчими кредитами.

Механізми погашення кредитної заборгованості мають важливе значення у споживчому кредитуванні і впливають на його ефективність. Для банків найбільш ефективною та перспективною схемою погашення кредитної заборгованості за споживчими позиками є схема за формулою «ануїтет». Також використовується класична схема. Особливої уваги заслуговують комбіновані схеми погашення кредитної заборгованості зі збереженням суми основного боргу. Такі схеми значно збільшують доходність споживчих кредитів.

Особливість класичної схеми погашення кредиту полягає в тому, що відсотки щомісяця будуть нараховуватися на залишкову суму невиплачених коштів, тобто на заборгованість, що залишилася. На початку терміну розміри платежів вище, але з кожним новим періодом вони зменшуються. До переваг системи відносять обсяг платежів, який знижується, і, відповідно,

знижується навантаження на боржника. Зацікавить тих споживачів, хто невпевнений у майбутніх доходах, особливо у разі, коли це довгострокове кредитування і позика чимала; тих, хто має нестабільний прибуток у певні періоди, та тих, хто хоче скоротити переплати. За таким типом тіло позики може бути погашеним за кілька місяців, що значно розвантажить боржника в наступному.

Ануїтетна схема погашення кредиту – означає, що платежі мають однаковий розмір весь термін дії договору. Під час внесення перших у них будуть переважати відсотки, в середині вони порівнюються, а в останні місяці користувач гасить основний розмір заборгованості. Головна перевага в тому, що щомісячні виплати фіксовані і не потрібно кожного разу звертатися за розрахунками. Подібний крок вигідний тим, хто: має невеликий прибуток і класична схема погашення кредиту для нього важка; хоче знизити напругу на початку терміну; хоче заздалегідь планувати бюджет сім'ї і певний платіж йому зручний; планує скористатися тим, що обсяг першого внеску залежить від дня оформлення позики.

Якщо порівнювати класичну схему погашення кредиту й ануїтет для довгострокових позик, обсяги переплат будуть значно відрізнятися. За 15 років виплати за ануїтетною схемою погашення кредиту будуть приблизно в 1,5 рази більше, хоча на перший погляд саме ця форма здається найбільш зрозумілою і простою.

Основними ризиками споживчого кредитування виступають кредитний, процентний, валютний, системний (ринковий) та стратегічний ризики.

До напрямів зниження споживчих кредитних ризиків є поєднання споживчих кредитів із нетиповими для банків видами діяльності. Необхідною умовою зменшення кредитних ризиків є подальший розвиток започаткованого банками кредитного страхування. Для забезпечення його ефективності доцільним є надання банкам права здійснення страхових послуг на законодавчому рівні. Для зменшення кредитних ризиків рекомендовано прискорити розвиток кредитного страхування за участю банків.

Мінімізація стратегічних ризиків у споживчому кредитуванні можлива за умови наближення банків до торгових посередників у наданні сумісних послуг населенню, що збільшить обсяги кредитів та їх доходність.

Особливої уваги потребують валютні ризики, оскільки вони активно поширюються під впливом швидкого розвитку інвалютного кредитування. Проведений аналіз можливих шляхів мінімізації валютних ризиків показав, що найбільш надійним для банківської системи шляхом є згортання інвалютних позик та посилення гривневого кредитування.

ВИСНОВКИ

Дослідження ринку роздрібно-банківського кредитування в Україні дозволило визначити основні тенденції та проблеми його розвитку, а також визначитися із напрямками його вдосконалення.

Так, банки України швидко пристосувалися до карантинних умов роботи й активно нарощували кредитування фізичних осіб як мінімум вже більше трьох останніх років загалом за рахунок зростання споживчих кредитів. Оскільки споживчий кредит є одним із

ключових видів банківського кредиту і входить до складу важливих активних операцій комерційних банків, то його нарощування не могло не позначитись на прибутковості БСУ за останні роки. На сьогодні український банківський сектор є добре капіталізованим та високоприбутковим.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку у сфері споживчого кредитування банків України, аналіз структури роздрібного кредитного портфеля БСУ засвідчив, що українські банки більшою мірою готові надавати дороговартісні карткові та короткострокові споживчі кредити. Тоді як якість роздрібного кредитного портфеля банків значною мірою визначається наявністю стійкої тенденції до зростання довгострокового кредитування, яке би свідчило про можливість банків формувати відповідну ресурсну базу, а також можливості фізичних осіб погашати такі позики.

Отже, для банків споживче кредитування має більш високу ефективність порівняно з корпоративним кредитуванням, а це зі свого боку гальмує фінансування реального сектору економіки країни. Це зумовлено короткостроковістю та високою дохідністю операцій споживчого кредитування, що залежить не тільки від встановлених відсоткових ставок за угодою, а й додаткових доходів від супроводжуючих послуг. Високі значення кредитних ставок до споживчих кредитів пояснюються високими ризиками цих видів кредитування, адже такі позики надаються без забезпечення та гарантій.

Так, аналіз сучасних процесів управління ризиками споживчого кредитування в банках України показав, що його рівень ще залишається низьким. Найбільш

поширеним методом мінімізації ризику є завищення процентної ставки або встановлення різних видів доплат, внаслідок чого ризики споживчого кредитування перекладаються на відповідальних позичальників. Через це ризики посилюють загрози стійкості банків і банківської системи загалом.

Безумовно, стрімкий розвиток споживчого кредиту зумовлює високий динамізм БСУ. Однак водночас з'являються негативні проблеми, що потребують вирішення. Недостатньо відпрацьованими є механізми рефінансування споживчих кредитів. Їх активізація можлива за умови формування вторинних ринків споживчого кредитування. Залишається надто високою вартість таких позичок за рахунок високих процентних ставок та високих цін на суміжні послуги. Зростають обсяги проблемних кредитів. Недосконалим залишається законодавство у частині претензійно-позовної роботи кредиторів.

Важливим напрямом підвищення прибутковості споживчого кредитування є покращання якості кредитів. Для цього рекомендується удосконалення роботи підрозділів банку з моніторингу проблемних кредитів, застосування скорингових систем, впровадження страхування фінансових ризиків банків за картковим кредитуванням.

Зважена кредитна політика банків зі встановлення відсоткових ставок, постійний моніторинг складових кредитного портфеля та управління ризиками мають призвести до зростання обсягів споживчого кредитування і вдосконалення системи управління якістю їх кредитного портфеля.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua
2. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України: Постанова НБУ № 97 від 18.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text>
3. Про споживче кредитування: Закон України № 1734–VIII від 15.11.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>
4. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова НБУ № 64 від 11.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>
5. Заславська О.І. Аналіз та оцінка сучасного стану роздрібного банківського бізнесу в Україні у сфері кредитування. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2021. Вип. 1 (57). С. 114–120.
6. Звіт за результатами дослідження ринку банківського споживчого кредитування (четверта хвиля): Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ, 2021. 27 с. URL: <http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2021/10/Ukr-Banks-Mystery-Shopping-Report-Oct-2021.pdf>
7. Городецька Т.Б., Зайченко К.С., Івашченко А.Г. Методичні підходи до зниження кредитного ризику. *Економіка. Фінанси. Право*. Київ, 2021. № 11. С. 15–23.

References

1. Official site of the National Bank of Ukraine. URL: www.bank.gov.ua
2. On approval of the Regulations on the organization of the process of management of problem assets in banks of Ukraine: Resolution of the NBU № 97 of 18.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text>
3. On consumer lending: Law of Ukraine № 1734–VIII of 15.11.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>
4. Regulations on the organization of the risk management system in banks of Ukraine and banking groups: Resolution of the NBU № 64 of June 11, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>
5. Zaslavska O.I. Analysis and assessment of the current state of retail banking in Ukraine in the field of lending. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University*. 2021. Issue. 1 (57). pp. 114–120. (in Ukrainian).
6. Bank Consumer Lending Market Survey Report (Fourth Wave): USAID Financial Sector Transformation Project. Kyiv, 2021. 27 p. URL: <http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2021/10/Ukr-Banks-Mystery-Shopping-Report-Oct-2021.pdf> (in Ukrainian).
7. Horodetska T.B., Zaichenko K.S., Ivashchenko A.H. Methodical approaches to credit risk reduction. *Economy. Finances. Right*. Kyiv, 2021. № 11. pp. 15–23. (in Ukrainian).

Alla IVASHCHENKO

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6297-4183>

e-mail: algriv3@gmail.com

Tetiana HORODETSKA

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5091-380X>

e-mail: gorodetskayaa85@gmail.com

Sofiia MELESHKEVICH

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-0137>

e-mail: meleshkevich_2020@ukr.net

OVERVIEW OF THE CURRENT STATE OF CONSUMER LENDING IN COMMERCIAL BANKS OF UKRAINE AND ITS ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC SUPPORT

The paper gives the theoretical basis of the peculiarities of the process of consumer lending in commercial banks – defines the economic essence of consumer credit, its objects, tools, stages of implementation and mechanisms for repayment of credit debt.

An overview of the current state and development of bank consumer lending in Ukraine is presented. An analysis of the dynamics of assets and loan portfolio of Ukrainian banks, namely: analysis of loans to individuals and analysis of the volume and share of consumer loans in the total loans to individuals in the loan portfolio and assets of banks in 2015–2021. The peculiarities of the formation of the retail loan portfolio of Ukrainian banks are studied and the directions of improving the level of organizational and economic support of consumer lending of Ukrainian banks are outlined.

A necessary condition for ensuring the stability of the banking system is the development of bank lending. Constant changes in the market of banking services and openness to the external environment require banks to constantly search for markets and lending mechanisms, including consumer credit. It is the development of consumer lending that determines the formation and increase of effective demand of the population, and thus the development of the economy as a whole. Therefore, the intensification of long-term bank lending available to borrowers is one of the most important tasks of Ukraine's strategic development.

In recent years, there has been a growth trend in the consumer lending sector, which, on the one hand, has become an indicator of intensification of banks' lending, but on the other hand, rapid growth in retail lending has led to increased debt and unprofitable individual banks. Therefore, there is an objective need to increase the level of organizational and economic support for consumer lending to Ukrainian banks in order to avoid credit risk.

An important way to increase the profitability of consumer lending is to improve the quality of loans. To this end, it is recommended to improve the work of the bank's departments for monitoring problem loans, the use of scoring systems, the introduction of insurance of financial risks of banks on card lending.

Keywords: consumer credit, credit risk, loan portfolio, nonperforming loans, NPL, interest rates, annuity.